

Els santuaris cristians: fars per a la pau en la societat actual

Silvia Aulet

Nascuda al Santuari del Far, va estar de custòdia al Santuari de la Salut de Sant Feliu de Pallerols durant nou anys. Actualment és professora de la Facultat de Turisme de la Universitat de Girona. Ha especialitzat la seva recerca en l'àmbit del turisme religiós i espiritual en espais sagrats. És directora de la Càtedra UNESCO de Polítiques Culturals i Cooperació.

Oh Senyor, fes de mi un instrument de la teva pau.

PREGÀRIA DE SANT FRANCESC D'ASSÍS

*La idea de la pau és com un horitzó,
que sempre és lluny però mai a l'infinit.*

VICENÇ FISAS

Introducció al text

Avui el món no es pot entendre si no és des del concepte d'interdependència. El món s'ha fet petit però l'home no s'ha fet gran. L'acció col·lectiva està animada per una visió esquifida. Panikkar fou un dels grans filòsofs que defensà el concepte d'interdependència: no hi ha res que estigui del tot separat, les dualitats no existeixen. Qüestions com l'espiritualitat o la recerca del sagrat tampoc haurien de ser fenòmens separats o allunyats de la resta d'àmbits quotidians. Un dels conceptes que pot ajudar a comprendre aquesta interconnexió és el concepte de pau, que avui dia és un concepte àmpliament utilitzat però sovint mal entès.

La UNESCO estableix que la seva missió és la defensa dels drets humans i dels drets dels pobles i de les cultures, i té com a tasca construir la pau mitjançant l'educació, la cultura, les ciències naturals i socials i la comunicació.¹ Però ¿com es construeix la pau? La pau s'ha d'entendre des d'una perspectiva integradora i transformadora i ha de tenir una visió holística de la realitat. La pau no és viure sense conflictes: tenir conflictes és natural en l'ésser humà. El que no és natural és l'absència de justícia i del compromís individual. La pau té tres dimensions fonamentals: en la relació pacífica, harmònica, de l'home amb si mateix i amb els altres; en la relació a l'interior dels grups i entre grups o institucions, pobles i estats (en l'àmbit de les estructures socials), i en la relació harmònica de l'home amb la naturalesa. Es pot parlar d'una dimensió personal, social i ambiental-natural.² Els santuaris són també espais privi-

¹ Extret de la Carta Fundacional de la UNESCO (<www.unesco.org>).

² Aquesta aproximació és una evolució de conceptes prèviament definits per autors com Johan Galtung, proposada des de les teories d'educació per la pau amb

legiats de pau i cal que ens hi acostem des d'aquesta visió. En aquest text centrarem l'atenció en els santuaris cristians rurals, tot i que alguns dels aspectes que tractarem són extrapolables als santuaris urbans i fins i tot a santuaris d'altres tradicions religioses.

El concepte de «santuari»

42

Els santuaris són un element molt representatiu de la fe cristiana. El Codi de Dret Canònic els defineix com «una església o un altre lloc sagrat al qual peregrinen els fidels amb freqüència per peculiar raó de devoció, amb l'aprovació de l'Ordinari del lloc».³ La seva realitat és, però, complexa i traspasa aquesta definició.

Un dels elements que configuren el carisma dels santuaris és «la peregrinació freqüent de fidels». La seva personalitat jurídica dins l'Església li ve, doncs, del fet de ser lloc de peregrinació: no pel que és sinó pel que representa per als fidels. L'essència del santuari està vinculada al fet que una comunitat de creients s'hi reuneixi, i la devoció de la gent sovint en defineix la idiosincràsia. L'esperit de peregrinació ha d'estar viu en els devots, i és necessari que es mantingui (juntament amb altres caràcters) per preservar la identitat del santuari. El fet de ser destí de peregrinació fa del santuari un lloc privilegiat de trobada entre persones.

Un altre concepte clau en la definició de santuari és el de localisme. Un dels principals reclams d'un santuari és que la imatge venerada hagi manifestat el seu desig d'estar en un lloc determinat per ajudar i protegir el conjunt de persones que viuen en el seu territori d'influència, com podem veure a través de moltes de les llegendes fundacionals dels santuaris.⁴ Aquest localisme fa que es manifesti a l'entorn del santuari una autèntica cultura i una religiositat populars

---

autors com Sánchez Sánchez y Fernández Herreira (1996) en la seva obra *Dimensiones de la educación para la paz. Teoría y experiencia*.

³ Codi del Dret Canònic, cànon 1.230.

⁴ Aquest concepte ha estat desenvolupat per W. A. Christian a *Religiosidad popular. Estudio antropológico en un valle español* (1978), o per J. Prat a *Los santuarios marianos en Cataluña: una aproximación desde la etnografía* (1989).

que el converteixen en punt central (en sentit simbòlic)⁵ del seu «territori de gràcia», gràcies al qual es constitueix un punt de compromís en el paisatge entre el grup humà, la terra i el transcendent.

Els santuaris són llocs de silenci, pau, sensibilitat, solidaritat, història, cultura... Són punts de llum en una societat que cerca a les palpentes. I pels qui creuen en Déu, el santuari és també un lloc per retrobar el cordó umbilical amb la transcendència. És un lloc en què les persones es troben amb el numinós, amb el sobrenatural, amb la divinitat. És un espai on s'ha manifestat aquesta divinitat i, per això, s'hi pot entrar en contacte.

Així, el santuari es pot definir com un lloc sagrat. Un dels trets distintius del sagrat és que pot diferenciar-se clarament entre el fet sagrat i el fet profà, l'espai sagrat i l'espai profà, el temps sagrat i el temps profà... Sagrat i profà representen dues maneres diferents de ser en el món. El santuari és un lloc transfigurat per una *hierofània*, un espai profà esdevingut sagrat, font permanent de força divina i de sacralitat. Així, entenem un santuari com un lloc de culte on es creu que la divinitat es fa present. El santuari, com a lloc sagrat, està delimitat de tal manera que es noti el llindar entre el profà i el sagrat. És essencial en la noció religiosa de «sagrat» la idea de *separació*: «Sagrat és allò que és separat de la resta perquè pertany a l'àmbit del Déu, l'absolutament diferent.»

Els treballs de Mircea Eliade en l'àmbit de la història comparada de les religions demostren l'existència d'una unitat espiritual de la humanitat fonamentada en la idea de l'existència o la manifestació del sagrat. El sagrat es deixa descriure, perquè es manifesta en l'espai i el temps com una realitat que pertany a un ordre diferent del natural; no es presenta mai en estat pur ni en si mateix, sinó que ho fa a través d'alguna cosa diferent d'ell mateix.

Podem parlar de diferents espais propicis per convertir-se en llocs sagrats. Per una banda, hi ha els llocs imponents i inabastables per a l'ésser humà, on la natura mostra la seva grandesa i manifesta la immensitat del diví a través d'elements còsmics

---

⁵ Els espais sagrats són, per definició, centre del món o *axis mundi*, tal com es pot dependre dels diferents estudis sobre el simbolisme del sagrat com els de Mircea Eliade o René Guénon.

Sovint el lloc natural, amb la seva capacitat evocadora del diví, serveix d'entorn per a l'edificació de temples, cosa que ens permet entendre per què molts santuaris estan ubicats en aquesta mena d'espais.

(estels, Sol, Lluna), elements terrestres (muntanyes, coves, caverne, selves, boscos), elements relacionats amb l'aigua (mars, fonts, salts d'aigua) i elements meteorològics (tempestes, l'arc de Sant Martí). Sovint el lloc natural, amb la capacitat i la força evocadora del diví que té,

serveix d'entorn per a l'edificació de temples, cosa que ens permet entendre per què molts dels nostres santuaris estan ubicats en aquesta mena d'espais. Altres vegades, independentment de la condició natural dels llocs, hi ha espais on la manifestació d'una determinada *teofania* o *hierofania* (revelació de la divinitat a través d'un miracle, aparició, curació...) dona lloc a la construcció del santuari. També poden ser origen de santuaris els sepulcres dels sants, en especial de màrtirs i d'ermitans, així com altres relíquies o imatges i altres objectes d'un significat sagrat especial, com ara les estrelles de la creu de Crist, el calze de l'últim sopar, etc.⁶

En el fons la manifestació del sagrat a través dels símbols ens permet parlar d'un concepte universal que es representa i se simbolitza de diferents maneres segons la tradició religiosa en què s'inscriu. Tot i així, hi ha una sèrie de simbolismes que són compartits, per exemple, el concepte d'*axis mundi*, el simbolisme de la muntanya o la sacralitat de l'aigua com a element purificador, entre altres. Per tant, el localisme i les relacions de patronatge a què ens hem referit es complementen amb la universalitat dels santuaris com a espais sagrats, ja que l'essència d'aquests llocs sagrats és la seva capacitat per absorbir i reflectir multiplicitat de discursos religiosos. Per això podem dir que els santuaris abracen la pau en totes les dimensions.

La dimensió personal: l'espiritualitat

Els santuaris són espais d'espiritualitat i de trobada amb un mateix per iniciar o continuar el propi camí. Viure

⁶ M. ELIADE, *Historia de las creencias y de las ideas religiosas*, Madrid, Cristiandad, 1978; IDEM, *Lo sagrado y lo profano*, Madrid, Guadarrama, 1981.

sense pau exterior és difícil, però sense pau interior no es pot viure feliçment i amb plenitud.⁷ Per això la connexió entre pau i espiritualitat és tan rellevant: la recerca d'espiritualitat ens ha de guiar cap a la pau interior.

La noció d'*espiritualitat* ha evolucionat al llarg del temps segons les interpretacions i les tradicions culturals i religioses. Amb tot, podria resumir-se dient que, justament perquè l'esperit és l'essència de l'ésser humà, l'espiritualitat es refereix essencialment a la recerca individual del sentit de la vida; una recerca que inevitablement és portada a terme per tots els éssers humans. Podem afirmar, així, que la consciència espiritual és natural i universal en tota la humanitat.⁸

La recerca espiritual s'ha convertit en una característica dominant de la vida de finals del segle xx com un símptoma d'incertesa col·lectiva. La societat occidental contemporània es pot definir com la societat de la «revolució espiritual». Sembla que, mentre la participació en institucions i pràctiques religioses cristianes disminueix, la recerca d'espiritualitat creix ràpidament a través de la pràctica d'una enorme varietat de creences i tradicions religioses i espirituals (*feng shui*, ioga, retirs...).⁹

Als anys setanta del segle passat, la famosa paradoxa d'Easterlin ja posava de manifest que el creixement econòmic no es tradueix necessàriament en una major felicitat, o no ho fa de manera lineal almenys en països amb un nivell d'ingressos suficient per satisfer les necessitats bàsiques. El desenvolupament accelerat del capitalisme ha portat a la sensació que la felicitat es podia assolir a partir de la possessió de més i més béns materials, quan en realitat això genera de fet més insatisfacció.¹⁰ Sovint les persones no saben d'on prové aquesta insatisfacció i busquen a les palpentes. En paraules de Jordi Pigem: «Una economia en sintonia amb la vida no ha de centrar-se en el creixement

---

⁷ Són nombroses les persones que defensen aquest argument. Per citar-ne algunes: Panikkar, Gandhi i Satish Kumar.

⁸ G. B. WILLSON - A. J. McINTOSH - A. L. ZAHRA, «Tourism and spirituality: A phenomenological analysis», *Annals of Tourism Research* 42 (2013), p. 150-168.

⁹ R. SHARPLEY - D. JEPSON, «Rural tourism: A spiritual experience?», *Annals of Tourism Research* 38 (1) (2011), p. 52-71.

¹⁰ E. F. SCHUMACHER, *Lo pequeño es hermoso*, Madrid, Akal, 2001.

de béns monetaris, sinó en el creixement de les persones i de la vida: ha de ser una economia de l'autorealització.»¹¹

L'espiritualitat també es pot descriure com una interconnexió o connexió significativa amb nosaltres mateixos, els altres (incloent les altres persones, els animals i la naturalesa) i/o Déu o un poder superior.¹² Per fomentar aquesta trobada és imprescindible un creixement interior personal, cal desenvolupar capacitats interioritzadores, contemplatives i meditatives. Per exemple, Panikkar considera que la superficialitat és un dels problemes fonamentals de la nostra societat.

Els santuaris són espais que poden propiciar aquesta connexió amb un mateix, amb l'entorn i amb el transcendent. Per això és important que els santuaris es dotin d'espais i d'eines que puguin ajudar els visitants en el seu camí cap a la pau interior, que hi hagi espais de silenci i meditació, que hi pugui haver un acompanyament per part dels custodis i que s'hi puguin organitzar activitats específiques com jornades de pregària, meditació i retirs, per exemple.

El santuari és, abans que res, un lloc de culte, de celebració de la litúrgia i els sagraments, i també és lloc d'evangelització i de compromís ecumènic. És important que es tingui en compte això, i que les activitats de culte no es perdin, ja que són una part important de l'espiritualitat del lloc. En la majoria dels santuaris les celebracions litúrgiques, especialment les de més devoció, són sentides i participades vivament per la comunitat. A part de la litúrgia i la celebració dels sagraments, es fan o es poden fer altres pràctiques religioses, com, per exemple, els pelegrinatges o romiatges, el rosari, l'Àngelus, les novenes, les rogatives, les visites espirituals, els recessos, les pregàries, els cants dels goigs, el mes de Maria o del Sagrat Cor, etc. Tots aquests actes acaben configurant les festes, les cerimònies i els rituals, o sigui, la fisonomia sacral de cada santuari.¹³

¹¹ J. PIGEM, *Intel·ligència vital. Una visió postmaterialista de la vida i la consciència*, Barcelona, Kairós, 2015, p. 122.

¹² E. K. SCHULZ, «The meaning of spirituality for individuals with disabilities», *Disability and Rehabilitation* 27 (21) (2005), p. 1.283-1.295. Veg. G. B. WILLSON et alii, «Tourism and spirituality: A phenomenological analysis», art. cit.

¹³ J. ROBLES SALGADO, «Turismo religioso. Alternativa de apoyo a la preservación del patrimonio y desarrollo», *Revista Bibliográfica de Geografía y Ciencias Sociales* 316 (2001). A. RUBIO et alii, «Religious Events as Special Interest Tourism. A Spanish Experience», *Pasos. Revista de Turismo y Patrimonio Cultural* 6 (2008), p. 419-433.

Segueix sent molt comú encara avui dia en els santuaris catalans la celebració del dia de l'aplec. Normalment sol consistir en una trobada de visitants que venen de diferents llocs el dia de la Mare de Déu, el sant o el patró o la patrona. És normal que, a part de la celebracions litúrgiques (missa i res del rosari normalment), hi hagi altres activitats com dinars de germanor, sardanes, etc. És important que es fomentin activitats de respecte vers el lloc i l'entorn (per exemple, arribar-hi aquell dia a peu en pelegrinatge, que la música sigui local i en directe, etc.).

També és important tenir en compte la vigència i l'existència de rutes i camins de pelegrinatge. És important fomentar-ne la conservació i l'ús i treballar perquè aquestes rutes connectin els diferents santuaris. La connexió entre pelegrinatge i recerca espiritual també és molt evident i, si bé sovint es pot associar a pràctiques conegudes com el Camí de Sant Jaume de Galícia o el Camí Ignasià, també és cert que el fet de caminar cap a un lloc sagrat, sigui el que sigui, el revesteix d'aquesta dimensió espiritual. Caminar ens permet connectar amb nosaltres, amb la natura que ens envolta i amb els altres pelegrins.¹⁴

La dimensió social: el diàleg intercultural

Aquesta trobada amb altres pelegrins o visitants que es pot donar en els santuaris és el que ens porta a parlar de la dimensió social. La pau en relació amb les persones contempla el foment de valors com la tolerància i el respecte, per fomentar la trobada i el diàleg entre persones de diferents procedències. Panikkar diu que sense interculturalitat no hi ha pau possible i defensa que, si hi ha una solució possible al tràngol del món contemporani, no pot procedir d'una única religió, tradició, filosofia o cultura, sinó que s'ha de construir amb la col·laboració entre les diferents tradicions, religions, cultures i filosofies del món.¹⁵

¹⁴ D. OLSEN - D. TIMOTHY, *Tourism, Religion and Spiritual Journeys*, London, Routledge, 2011.

¹⁵ I. BOADA (ed.), *La filosofia intercultural de Raimon Panikkar*, Barcelona, Pòrtic, 2004. J. PIGEM, *Qüestió de valors. Del consumisme a la sostenibilitat*, València, Institut del Territori, 2010.

La lluita contra la intolerància és un dels grans reptes que la humanitat ha d'assumir avui dia; és un problema social, acadèmic, ètic i polític i individual. L'acceptació de l'altre és una realitat imperativa. L'altre mereix tot el que jo mereixo i més. Cal comprendre que els seus punts de vista i les seves reflexions són molt valuosos i incidir en un canvi d'actitud en aquells comportaments que menyspreen i desqualifiquen les altres persones.¹⁶

La UNESCO entén la interculturalitat com aquell conjunt de relacions evolutives entre diferents grups culturals, la interacció equitativa de diverses cultures i la possibilitat de crear noves expressions compartides. Panikkar insisteix molt en la idea de la interacció equitativa, ja que sovint el diàleg intercultural parteix d'una situació de supremacia d'algun dels participants. El mètode que proposa és una actitud de trobada oberta basat en l'art d'escoltar les persones i les tradicions d'altres pobles per aprendre'n, sense necessitat de trobar una veritat absoluta.¹⁷ És important que el diàleg contempli diverses direccions. Ha de ser un diàleg cap endins i un diàleg cap enfora, que ha de permetre explorar la pròpia identitat i la de l'altre per fer-nos conscients del valor i la riquesa de la diversitat.¹⁸

La idea d'universalitat del sagrat permet establir punts en comú entre diferents tradicions religioses i culturals que poden afavorir aquest diàleg. Per al diàleg cal comunicació i interpretació. Els espais sagrats, amb tots els seus simbolismes, amb tota la seva potència, poden esdevenir ponts de diàleg entre les persones, les cultures i les religions, sempre que comptin amb el respecte necessari d'aquells que s'hi aproximen.

Però aquest compromís d'obertura i de diàleg s'ha de fomentar també en el si d'una mateixa comunitat. Els santuaris també són punts de cohesió social: poden erigir-se com el signe d'identitat i generar un fort sentiment de pertinença,¹⁹

¹⁶ H. E. RUIZ MONROY, «Cultura de paz. Un compromiso»: <<https://ja.cat/Orng3>>.

¹⁷ R. PANIKKAR, *Pau i interculturalitat, una reflexió filosòfica*, Barcelona, Proa, 2004.

¹⁸ R. RIBERA REGULL, *El diàleg interreligiós*, Barcelona, Fragmenta, 2007.

¹⁹ J. PRAT, «Los santuarios marianos en Cataluña: una aproximación des de la etnografía», dins C. ÁLVAREZ SANTALÓ - S. BUXÓ REY - S. RODRÍGUEZ BECERRA (ed.), *La religiosidad popular, III: Hermandades, romerías y santuarios*, Barcelona, Anthropos, 1989, p. 211-259.

alhora que poden desenvolupar una funció social més enllà de la d'aglutinar les comunitats properes, orientada a ajudar aquells que més ho necessiten, ja sigui com a espai de caritat o com a element integrador dels nouvinguts a través del coneixement de la cultura i les tradicions de la pròpia comunitat.²⁰

En la majoria de santuaris aquesta funció social és clara i evident, però cal reforçar-la amb la idea de la responsabilitat social. I gestionar la responsabilitat social implica fer-ho des de dues perspectives: interna i externa. La perspectiva interna significa tenir en compte tot el que fa referència als custodis, els treballadors i el personal contractat al servei del santuari. Implica ser especialment curosos amb les condicions sociolaborals i econòmiques i contemplar la possibilitat d'integrar a l'equip persones en risc d'exclusió social i persones amb discapacitat. Per això també fora bo que els santuaris es plantejessin, en la mesura del possible, accions per fer-los més inclusius.

La responsabilitat social cap a l'exterior fa referència a la relació que té el santuari amb el seu entorn més immediat. Per exemple, es pot pensar en la manera de donar suport a l'economia local de manera directa (gestió de compres, aportacions directes) o indirecta (donar a conèixer els productes locals als visitants). D'aquesta manera el santuari surt dels seus murs i abraça el territori de gràcia abans mencionat.

Els santuaris també són punts de cohesió social: poden erigir-se com el signe d'identitat i generar un fort sentiment de pertinença.

49

La dimensió natural: la sostenibilitat

La connexió amb el territori ens porta a parlar de la tercera dimensió, que és l'ecològica. És evident i palès que un altre dels reptes als quals s'enfronta la societat contemporània és la sostenibilitat. El primer congrés internacional sobre medi ambient humà es va celebrar a Estocolm el 1972, i el 1987

---

²⁰ L. DUCH, *Antropologia de la religió*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997. E. ARDEVOL - G. MUNILLA - J. CERVELLÓ, *Antropologia de la religió*, Barcelona, UOC, 2001. I. VILA, *Identidad y cohesión social*, Girona, Universitat de Girona, 2002.

l'informe Bruntland ja advertia de la necessitat de posar límits al creixement de l'activitat econòmica. Amb tot, més de deu anys abans de l'aparició d'aquest informe, Berger ja es referia al desenvolupament com un element que genera una condició de desarrelament, com a conseqüència de la destrucció ecològica de la llar i del trencament dels vincles culturals i espirituals de la població amb aquesta llar.²¹

Des de llavors s'ha avançat poc en el camí cap a la sostenibilitat i està ben documentat que totes les tendències insostenibles globals han empitjorat des de la primera cimera de la Terra, celebrada el 1992. La Carta de la Terra afirma que ens trobem davant un moment crític de la història, i el futur se'ns presenta amb grans reptes però també amb grans riscos.²² Són nombrosos els organismes que en els darrers anys han mostrat la seva preocupació davant la situació actual i la incertesa del futur. L'Agenda 2030 sobre el Desenvolupament Sostenible (aprovada per l'ONU el 2015) és hereva de l'Agenda 21 (1992), que ja es va demostrar incapaç d'impulsar un canvi real i efectiu en el comportament de la humanitat. Els disset objectius de desenvolupament sostenible representen el camí a seguir per aconseguir un futur sostenible per a tothom. S'interrelacionen entre si i incorporen desafiaments globals com la pobresa, la desigualtat, el clima, la degradació ambiental, la prosperitat, la pau i la justícia.²³

Frenar les tendències insostenibles requereix una visió holística, com ja es mencionava a l'inici d'aquest text. L'essència de la sostenibilitat és que tot està relacionat amb tot i, si es vol avançar cap a un autèntic desenvolupament sostenible, cal un canvi de valors.²⁴ Som hereus d'una visió materialista que veu la Terra com un mer magatzem de recursos i no com la Mare Terra de sant Francesc d'Assís o de les cultures tradicionals indígenes:

La destrucció de la natura és en darrer terme la destrucció del nostre propi ésser interior [...]. És la nostra

²¹ P. L. BERGER, *Rumor de ángeles. La sociedad moderna y el descubrimiento de lo sobrenatural*, Barcelona, Herder, 1975.

²² «Carta de la Terra» (2012-2016): <<https://ja.cat/o6K7Q>>.

²³ NACIONS UNIDES, «Objetivos de Desarrollo Sostenible»: <<https://ja.cat/iSEGR>>.

²⁴ J. PIGEM, *Qüestió de valors...*, op. cit.

*foscior interior el que s'ha estès enfora en el món de la natura. El caos exterior reflecteix com un mirall el que s'ha esdevingut dins nostre [...]. És impossible parlar de la natura sense parlar de la imatge que tenim de nosaltres mateixos.*²⁵

Molts santuaris estan, com hem vist, en llocs on la naturalesa és part principal del seu carisma, perquè són una *hierofania*, que moltes vegades comença amb l'entorn natural tot fent del component ecològic un element distintiu.²⁶ La impressió que és en una ubicació privilegiada queda reforçada per la panoràmica que es divisa des dels santuaris i pel paisatge que els envolta.²⁷ Els

santuaris són paisatges culturals, espais naturals amb significats espirituals. Són llocs on hi ha una intersecció entre físic i espiritual, i la prova és que commouen l'ésser humà en el més profund, independentment de les seves creences religioses o no religioses. Per això, moltes civilitzacions han construït els temples i els espais sagrats sobre llocs on ja s'havien assentat temples en altres etapes històriques, per part d'altres cultures i fins i tot d'altres religions.²⁸

Els santuaris tenen un compromís envers el seu entorn més immediat. Caldria assumir la responsabilitat de protegir i conservar la natura i el paisatge evitant elements que els impactessin (noves edificacions, grans aparcaments, grans antenes...). Aquesta responsabilitat es fa extensiva, també, als camins de pelegrinatge. Les accions a desenvolupar en relació amb la millora del comportament ambiental tenen molt a veure amb les bones pràctiques mediambientals i amb aplicar un sistema de gestió que sigui eficaç. Estaria

Els santuaris són paisatges culturals, espais naturals amb significats espirituals. Són llocs on hi ha una intersecció entre físic i espiritual, i commouen l'ésser humà en el més profund.

51

²⁵ Seyyed Hossein NASR, citat a *ibid.*, p. 45.

²⁶ J. M. MALLARACH, *Protected landscapes and cultural and spiritual values*, Girona, GTZ / IUCN / Obra Social de Caixa Catalunya, 2008. IDEM, *Spiritual Values of Protected Areas of Europe. Workshop 2011*, Viim, Alemanya, Federal Agency for Nature Conservation, 2012.

²⁷ J. PRAT, «Los santuarios marianos en Cataluña: una aproximación des de la etnografía», *op. cit.*

²⁸ M. SHACKLEY, *Managing sacred sites: service provision*, London, Continuum, 2001. J. M. MALLARACH, *Protected landscapes and cultural and spiritual values*, *op. cit.*

bé que es pensés a fomentar accions com ara la reducció del consum de combustibles fòssils i del consum d'aigua, la disminució dels residus i la recollida selectiva; que es pensés en la manera de minimitzar la contaminació de l'aire i de l'aigua, l'acústica i lumínica, i de fomentar un consum responsable.

És igualment rellevant que es facin accions de sensibilització pensant en els diferents visitants per fomentar que es respecti el lloc, no només com a espai de culte sinó com a temple de la naturalesa. La sensibilització serà més efectiva com més coherent sigui la gestió ambiental del santuari, el seu missatge i els seus equipaments, i viceversa. A l'entrada de l'ermita de Sant Honorat, a Mallorca, hi havia un cartell que deia «Cuida la naturalesa, és obra de Déu». El camí vers la pau neix de la consciència interior, però no es pot fer sense connexió amb el món i amb la naturalesa. Perquè som natura.

Algunes reflexions finals

La vocació de cada santuari es configura a partir de donar al pelegrí i al visitant allò que espera trobar-hi. Els santuaris són llocs en què la bellesa de l'entorn i del temple pot promoure la trobada amb Déu, amb la naturalesa, amb la humanitat i amb un mateix.

Els santuaris estan cridats a ser un element molt important dins la vida religiosa, cristiana, de les comunitats i dels pobles. A vegades són llocs de reunió i de trobada contra la dispersió i l'anonimat de la vida moderna, i d'altres vegades llocs de repòs i aïllament on és més fàcil trobar la serenitat, la llibertat i el temps necessari i oportú per resar, per fer el balanç de la pròpia vida i per buscar la reconciliació i la pau.²⁹ També són espais amb un fort arrelament al territori, però amb una dimensió social, ambiental i espiritual que els sobrepassa i els fa universals. Part de la seva essència és la capacitat d'absorbir i reflectir una multiplicitat de discursos religiosos.

---

²⁹ J. M. DÍEZ TABEDA, *La significación de los santuarios*, dins C. ÁLVAREZ SANTALÓ - M. J. BUZÓ REY - S. RODRÍGUEZ BECERRA (coord.), *La religiosidad popular*, Barcelona, Anthropos, 1989, vol. iii, p. 268-281.

Els santuaris, com a espais de pau, han de fomentar les tres dimensions i ser:

- un espai de trobada amb un mateix, on es pugui trobar un ambient silenciós i tranquil que permeti la reflexió i la meditació, i on els visitants puguin trobar l'acompanyament que necessiten en l'entorn adequat;
- un espai de tolerància i respecte, on tots els visitants siguin benvinguts i acollits, on es pugui dialogar i estendre la mà a tots els col·lectius i comunitats, tant de l'entorn més immediat com de llocs més remots;
- un espai gestionat amb criteris ecològics, abraçant totes les seves dimensions: els santuaris s'han de comprometre a treballar per millorar la gestió mediambiental i la responsabilitat social envers l'entorn i transmetre aquests valors ecològics de manera holística als visitants.

53

Però la pau no és gratuïta. La pau té un preu que cal pagar de dues maneres: amb el treball personal, solitari, fet de cara a la pròpia interioritat, i amb el treball social, solidari, fet de cara a la societat.³⁰ Els santuaris no són metes en si mateixos, sinó punts en el nostre camí cap al Crist. La pau no és la meta: la pau és el camí, el compromís, l'acció, la convicció de cada persona per caminar. Perquè Jesús va dir: «Us deixo la pau, us dono la meua pau.» ω

---

³⁰ A. BANDA I TARRADELLAS, *Educació per la pau*, Barcelona, Biblioteca Cultural Barcanova, 1991.